

УДК: 930=161.2(091)

DOI: <https://doi.org/10.31470/2616-6275-2021-5-259-268>

Олександр Алфьоров

Кандидат історичних наук,
науковий співробітник
Інституту історії України
Національної академії наук України
(Київ, Україна)

Oleksander Alf'orov

PhD, researcher at the Institute of
History of Ukraine of the National
Academy of Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

hetmanec@ukr.net

ResearcherID ABC-4584-2021

ORCID: 0000-0003-4896-2762

Андрій Петраускас

Кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник
Інституту археології Національної
академії наук України
(Київ, Україна)

Petrauskas Andrii

PhD, Senior Research Fellow at the
Institute of Archeology of the
National Academy of Sciences of
Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

petrauskas@i.ua

ResearcherID ABC-4435-2021

ORCID: 0000-0002-9066-1376

ГОРОДНИЦЬКИЙ СКАРБ: СРІБНИКИ ВОЛОДИМИРА СВЯТОСЛАВИЧА¹

HORODNYTSIA TREASURE: VOLODYMYR SVIATOSLAVYCH'S SILVER COINS

Анотація.

У серпні 2020 р. на околицях смт Городниця випадково було знайдено скарб срібників Володимира Святославича та Святополка Ярополковича кількістю 31 монета. На місці виявлення скарбу проведено археологічне обстеження, в результаті чого зафіксовано сліди ями, де зберігався скарб. Одна монета безпосередньо виявлена у процесі розкопок, а 5 (уламків) за поруч. Разом було виявлено 38 срібників: Володимира – 31 екземпляр (II-IV типи карбування), та Святополка – 7 (I-III типи карбування). З часу знахідки Київського скарбу 1876 року Городницький скарб найбільший за своїм розміром. Припускаємо, що його закладання в землю відбулось у період правління Святополка Ярополковича, а, можливо, невдовзі після його смерті. У статті представлено дослідження монет Володимира Великого. Разом вони становлять три з чотирьох типів

¹ Автори висловлюють щире подяку старшому науковому співробітнику Житомирського обласного краєзнавчого музею, археологу Олександрові Трабукіну за фотофіксацію монет.

княжої емісії. А саме: II Тип – 6 екземплярів, III Тип – 16 екземплярів, IV Тип – 9 екземплярів. 10 монет належать до раніше невідомих штемпельних пар, а 2 екземпляри представляють невідому штемпельну комбінацію.

Ключові слова: срібники, Володимир Святославич, Святополк Ярополкович, Городницький скарб, княжа емісія, Русь.

Abstract.

The discovery of the Horodnytsia treasure took place in the following graduality. In the evening of 27rd of August 2020 near the village of Horodnytsia, Novohrad-Volynskiy district, Zhytomyr region the local resident Serhii Komar found the treasure of coins of Volodymyr Sviatoslavych (Volodymyr the Great, Volodymyr the Saint) and Sviatopolk Yaropolkovych (“Sviatopolk the Cursed”). The treasure find took place in the forest near the river Sluch while extraction of the sand for household needs. In the morning of 28rd of August the treasure was transferred to the local government authorities – the village council of Horodnytsia according to the Ukrainian law.

The expertise of the treasure was carried out at place of find by Dr. Oleksander Alf'orov – the researcher of the Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine. The treasure consisted of 32 silver coins (sribnyks) inclusively 26 coins of Volodymyr Sviatoslavych and 6 coins of Sviatopolk Yaropolkovych. Next day the group of scientists with the chief of the Zhytomyr Archaeological Expedition of the Institute of Archeology of the National Academy of Sciences of Ukraine, Dr. Andrii Petrauskas and the representative of the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine, the head of the Department of permitting and approval documentation in the branch of the cultural heritage protection – Dr. Bohdan Motsia and the head of the Early Iron Age Archeology department of the National Museum of Ukrainian History – Dr. Serhii Didenko and the research fellow of the Institute of History of the National Academy of Sciences of Ukraine – Dr. Oleksander Alf'orov and the director of the Novohrad-Volynskiy Local Lore Museum – Olena Zhovtyuk and the workmate of the Zhytomyr Archaeological Expedition of the Institute of Archeology of the National Academy of Sciences of Ukraine – Oleksander Minaev. At that place after the professional archeological excavations was discovered the traces of the pit where the treasure was placed. Additionally one more coin and 5 fragments were discovered during the excavation using a metal detector.

Thus, on 29th of August 2020, the Horodnytsia treasure numbered 38 coins: 31 sribnyks of Volodymyr the Great (II-IV coin types according to Ivan Tolstoy's the typological classification), and 7 sribnyks of Sviatopolk Yaropolkovych (all three known coin types). Since the discovery of the Kyiv treasure in 1876, the Horodnytsia

treasure is the largest. Analyzing the complex we can suggest that its hoarding took place during the reign of Sviatopolk Yaropolkovych or possibly after his death.

Thus, all of the sribnyks of Volodymyr the Great are represent by three of the four types of prince's issues. Generally speaking, the Type II numbered 6 pieces, Type III numbered 16 pieces and Type IV numbered 9 pieces. And the Type I is absent in the hoard. 10 coins are minted by previously unknown die pairs (in the treasure №№ 10, 11, 12, 14, 16, 20, 21, 32, 34, 38). Additionally interesting are 2 coins with the unknown die combination (in the treasure №№ 15, 22). Their obverses are already published but the reverses are being published for the first time.

Thus, 31 sribnyks were investigated and ten of them are minted by previously unknown die pairs and two by unknown die combinations. Since the discovery of the Kyiv treasure in 1876, the Horodnytsia treasure is the largest, as well as one that can be classified as authentic, which is additionally confirmed by the discovery of coins at the place of the treasury find. The unique feature of the Horodnytsia treasure can be considered that the place of its discovery was examined archaeologically: the peculiarities of its topography, conditions of occurrence, stratigraphy and location in the settlement system of the region were revealed. It should be underlined that the treasure was found in the region, where the sribnyks of Volodymyr and Sviatopolk were previously unknown among the coin finds.

Unlike the previous finds of sribnyks, the Horodnytsia treasure was not transferred to the private collections abroad, but replenished the museum fund of Ukraine. The further research of the treasure with the use of the newest modern technologies will increase the information potential of this treasure.

Keywords: *sribnyk, Volodymyr Sviatoslavych, Sviatopolk Yaropolkovych, Horodnytsia treasure, kniaz's coinage, Rus'.*

Постановка проблеми. Дослідженню карбування монет на території Русі дослідники приділяли увагу з кінця XVIII ст. Проте, й нині триває систематизація матеріалів, а їх оцінка та інтерпретація змінюються дедалі частіше.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про недостатню джерельну базу для остаточного розуміння ролі руської чеканки в економічному житті Русі. Дослідники переважно зосереджувались на виявленні нових штемпелів та виявленні серед рукописних джерел назви та лічильно-вагових ознак емісій Київської держави. Серед них відзначимо О. Комара та М. Мойсеєнка¹.

Попри те монета і далі продовжує розглядатись і нумізматами, й істориками лише як елемент матеріальної культури та додаткове джерело для вивчення другорядних історичних процесів. Жодних праць, що були б

¹ Наприклад: Комар 2015: 37–85; Мойсеєнко 2018: 32–42 та інші.

присвячені значенню образу, інскрипції чи сакрального простору монети, серед сучасних дослідників не було присвячено.

Теоретико-методологічні основи дослідження визначаються існуючою джерельною базою, а саме Городницьким скарбом срібників. Підготовка статті ґрунтувалась на основі зображень монет, що обумовлювало застосування конкретних нумізматичних методів: ідентифікації та типологізації, візуального аналізу й порівняння. Це дозволило дослідити відмінності різновидів монет у межах трьох з чотирьох типів карбування Володимира Святославича.

Головна ціль даної статті – опис та запровадження до наукового обігу монет Володимира Святославича з Городницького скарбу. Це дозволить розширити джерельну базу для подальших досліджень. У світлі нових досліджень інскрипцій емісії Святополка, які ще не завершені, його монети тут не представлені.

Виклад основного матеріалу дослідження. Назва монети, карбованої на Русі у кін. 10 – на поч. 11 ст., у джерелах не зафіксована. Паралельно у публікаціях використовується два терміни: «срібник» та «срібляник». «Срібляник» разом із варіантом «серебреник» потрапляє в обіг із випуском В. Зваричем «Нумізматичного словника» (Львів, 1972)¹. Уже не термін «серебреник», а виключно «срібляник» використовує у статті про монети Русі М. Котляр, що розміщена в «Енциклопедії історії України»². Автор дає покликання на походження цього терміна, який згадується за ним у ПВЛ під 1115 р. Проте, у ній міститься термін «сребреникы»³ для означення срібних монет пізнішого часу і, зрозуміло, не руських. В українському перекладі Л. Махновця у «Літописі Руському» подано такі монети подано під терміном «срібняки»⁴.

Назва срібної монети «срѣбреникъ» зустрічається в Євангелії від Матвія, Марка та Луки в епізодах про «тридцять срібників». Тож і мова літописця була суголосна з тогочасною мовою слов'янського перекладу Євангелія. В сучасному перекладі Євангелія українською патріархом Філаретом термін «срѣбреникъ» подано терміном «срібник». Словник Б. Грінченка розділяє терміни «Срібляник» та «Срібник». За Грінченком «Срібляник» – це варіант слова «багач» («Там пили три ляхи, дуки-срібляники»). А назва срібної монети за Грінченком – «Срібник / срібняк» («Найшов два срібника, се б то два срібних карбованця») ⁵.

Термін «срібник» широко використовується сучасними науковцями⁶. Разом із тим, термін «срібляник» позбавлений благозвучності з точки зору лексико-стилістичних норм української мови, адже у слові є сполучення літер,

¹ Зварич 1972.

² Котляр 2012: 771.

³ ПСРЛ. – Т. 2. Ипатьевская летопись. – СПб., 1908. Арк. 105 зв.

⁴ Літопис руський / Пер. з давньорус. Л. С. Махновця; Відп. ред. О. В. Мишанич. Київ 1989. С. 174.

⁵ Словарь української мови / Упор. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченка : в 4-х т. Київ 1958. Том 4. С. 193

⁶ Ричка 2007; Морозов 2011: 99 – 104; Комар 2015: 37–85.

що викликають двозначну реакцію. До всього за логікою створення україномовного терміна «срібляник» від слова «срібло», мав би виникнути термін «златоник», замість «златник». Отож, для унормування нумізматичного терміна, яким слід позначати руську монету, наполягаємо на використанні слова «срібник».

Обставини знахідки Городницького скарбу були такими. Увечері 27 серпня 2020 року поблизу смт Городниця Новоград-Волинського р-ну Житомирської обл. місцевий мешканець Сергій Комар знайшов скарб монет Володимира Святославича та Святополка Ярополковича. Знахідка відбулась у час набирання піску для побутових потреб у лісі, біля р. Случ. Вранці 28 серпня скарб було передано, відповідно до українського законодавства, органі місцевого самоврядування – селищній раді смт Городниця. Експертизу про склад скарбу було здійснено на місці науковим працівником Інституту історії України НАН України О. Алфьоровим. Скарб складався з 32 срібників – 26 монет Володимира Святого та 6 монет Святополка Окаянного. Наступного дня на місце виявлення скарбу виїхали: керівник Житомирської археологічної експедиції Інституту археології НАНУ, кандидат історичних наук Петраускас А. В., представник Міністерства культури та інформаційної політики України – заступник начальника управління, начальник відділу дозвільної та погоджувальної документації у сфері охорони культурної спадщини, кандидат історичних наук Моця Б.О., завідувач сектора «Археології доби раннього заліза» науково дослідного відділу збереження фондів Національного музею історії України, кандидат історичних наук Діденко С. В., науковий співробітник Інституту історії НАН України, кандидат історичних наук Алфьоров О. А., директор Новоград-Волинського краєзнавчого музею Жовтук О. М. та співробітник Житомирської археологічної експедиції Інституту археології НАНУ Мінаєв О. А. На місці виявлення скарбу проведено археологічне обстеження, в результаті якого зафіксовано сліди ями, де зберігався скарб. Одна монета була безпосередньо виявлена у процесі розкопок, а 5 (уламків) – за допомогою металодетектора.

Таким чином, станом на 29.08.2020 р. Городницький скарб налічував 38 монет: Володимира Великого – 31 екземпляр (II-IV типи карбування), Святополка Ярополковича – 7 (всі три типи карбування). З часу знахідки Київського скарбу 1876 року Городницький скарб виявився найбільшим за розміром. Аналізуючи весь комплекс, можна зробити припущення, що його закопування в землю відбулося під час правління Святополка Ярополковича, а можливо і після його смерті.

Детальному описові скарбу та території його знахідки буде присвячено окреме монографічне дослідження, що планується до друку (у співавторстві А В. Петраускаса, О. А. Алфьорова та інших науковців).

У січні 2021 р. між Інститутом історії України НАН України, Інститутом археології НАН України та Житомирським обласним краєзнавчим музеєм було підписано договір «Про партнерство у науковому дослідженні «Городницького скарбу» та підготовці його результатів до видання». Відповідно до даного документа ініційовано створення робочої групи з числа наукових співробітників інституцій для всебічного та комплексного опрацювання монет «Городницького скарбу» та місця його заховання.

Отже, разом монети Володимира презентують три з чотирьох типів княжої емісії. А саме, II Тип – 6 екземплярів, III Тип – 16 екземплярів, IV Тип – 9 екземплярів. I Тип відсутній у комплексі. 10 монет демонструють раніше невідомі штемпельні пари (скарбові №№ 10, 11, 12, 14, 16, 20, 21, 32, 34, 38). Додатковий інтерес становлять 2 екземпляри, що містять невідому штемпельну комбінацію (скарбові №№ 15, 22). Їх аверси були описані у публікаціях наших попередників, а реверси цих монет описуються нами вперше.

Подаємо опис срібників Володимира з Городницького скарбу. Нумерація монет відповідає їх первинній пагінації під час знахідки у скарбовому комплексі й є усталеною для інших публікацій.

Таблиця 1.

Срібники Володимира Святославича з Городницького скарбу, II Тип.

№ ілюстрації	№ за скарбом	Опис	Датування	Вага (г)	Розмір (мм)	Кількість
1	12	Невідома штемпельна пара. Av. Зображення князя на троні без спинки. Довкола літери: ПРАСРЛ. Rv. Зображення тризуба. Довкола літери: ЕГІСР	Початок XI ст.	2,6	27×26	1
2	18	Av. Зображення князя на троні без спинки. Довкола літери: НС. Rv. Зображення тризуба. Довкола літери не прочитуються	Початок XI ст. [Сотникова 1995, № 57]	1,2	15×26,5	1
3	20	Невідома штемпельна пара. Av. Зображення князя на троні без спинки. Довкола літери: РАСРЛ. Rv. Зображення тризуба. Довкола літери: ТИВ	Початок XI ст.	2,3	27,5×28,5	1
4	21	Невідома штемпельна пара. Av. Зображення князя на троні без спинки. Довкола літери: ВЪДИТ Rv. Зображення тризуба. Довкола літери: СР	Початок XI ст.	3,3	31,5×30	1
5	29	Av. Зображення князя на троні без спинки. Довкола літери: РАЕРА. Rv. Зображення тризуба. Довкола літери: СТБЕ	Початок XI ст. [Сотникова 1995, № 71-1]	2,1	26,5×25	1
6	32	Невідома штемпельна пара. Av. Зображення князя на троні без спинки. Довкола літери: ПРАСРЛ+. Rv. Зображення тризуба. Довкола літери: «А СС ЕГ(О) СРЕ + БРО»	Початок XI ст.	2,3	28×30	1

Таблиця 2.

Срібники Володимира Святославича з Городницького скарбу, III Тип.

№ ілюстрації	№ за скарбом	Опис	Датування	Вага (г)	Розмір (мм)	Кількість
7	6	Av. Зображення князя на троні зі спинкою. Довколишній напис: ВЛАДИМІРЪ Н(А) СТОЛЪ. Rv. Зображення тризуба. Довколишній напис: А СЕ Е[Г]О СРЕБРО	Початок XI ст. [Сотникова 1995, № 145]	2,1	26×29	1
8	7	Av. Зображення князя на троні зі спинкою. Довколишній напис: [ВЛАДИМИР]Ъ НА СТОЛЪ. Rv. Зображення тризуба. Довколишній напис: [А С]Е Е[Г]О СРЕБРО	Початок XI ст. [Сотникова 1995, № 141а-1]	1,8	28×29	1
9	9	Av. Зображення князя на троні зі спинкою. Довколишній напис: [ВЛАДИМИРЪ НА СТОЛЪ]. Rv. Зображення тризуба. Довколишній напис: [А СЕ] ЕГО СР[ЕБРО]	Початок XI ст. [Сотникова 1995, № 135-1]	2,7	29×28	2 (скарбові № 9, № 19)
10	10	Невідома штемпельна пара. Av. Зображення князя на троні зі спинкою. Довколишній напис: [ВЛА]ДИМ[ІРЪ НА СТОЛЪ]. Rv. Зображення тризуба. Довколишній напис: А СЕ Е[Г]О СРЕБРО	Початок XI ст.	2,1	26×29	1
11	11	Невідома штемпельна пара. Av. Зображення князя на троні зі спинкою. Довколишній напис, який до розчистки неможливо реконструювати. Rv. Зображення тризуба. Довколишній напис: [А СЕ ЕГО СР]ЕБРО	Початок XI ст.	3	28	1
12	15	Невідома штемпельна комбінація. Av. Зображення князя на троні зі спинкою. Довколишній напис: В[Л(А)ДИМ]ЕР[Ъ НА СТОЛЪ]. Rv. Зображення тризуба. Довколишній напис: А СЕ Е[Г]О СРЕ[Б]РО	Початок XI ст.	2	27,5×28	2 (скарбові № 15, № 22)
13	16	Невідома штемпельна пара. Av. Зображення князя на троні зі спинкою. Довколишній напис: ВЛА[ДИМІРЪ НА] СТОЛЪ. Rv. Зображення тризуба. Довколишній напис: [А С]Е ЕГО СРЕ[БРО]	Початок XI ст.	2,7	28,5	1
14	17	Av. Зображення князя на троні зі спинкою. Довколишній напис: [ВЛАДИМИРЪ НА СТОЛЪ]. Rv. Зображення тризуба. Довколишній напис: А СЕ ЕГО СРЕ[Б]РО	Початок XI ст. [Шостопал, 2007, С. 42, № 94а]	2	29	2 (скарбові № 17, № 26)
15	19	Av. Зображення князя на троні зі спинкою. Довколишній напис: ВЛ[АДИМИРЪ НА СТОЛЪ]. Rv. Зображення тризуба. Довколишній напис: А СЕ ЕГО [СРЕБРО]	Початок XI ст. [Сотникова, 1995, № 135-1]	2,3	26×25,5	2 (скарбові № 19, № 9)
16	22	Невідома комбінація штемпелів. Av. Зображення князя на троні зі спинкою. Довколишній напис: ВЛ(А)Д[ІМЕР]Ъ НА СТОЛЪ. Rv. Зображення тризуба. Довколишній напис: А СЕ ЕГО СРЕБ[РО]	Початок XI ст.	–	–	2 (скарбові № 22, № 15)
17	24	Av. Зображення князя на троні зі спинкою. Довколишній напис: ВЛ(А)Д[ІМЕРЪ НА СТОЛЪ]. Rv. Зображення тризуба. Довколишній напис: А СЕ ЕГО ЛСРЕБРО	Початок XI ст. [Сотникова, 1995, № 128]	3	30,5×30	2 (скарбові № 24, № 27)

№ ілюстрації	№ за скарбом	Опис	Датування	Вага (г)	Розмір (мм)	Кількість
18	25	Av. Зображення князя на троні зі спинкою. Довколишній напис: ВЛ(А)ДІМИ[РЪ НА СТОЛ]Ъ. Rv. Зображення тризуба. Довколишній напис: А СЕ ЕГО СРЕБРО	Початок XI ст. [Сотникова, 1995, № 124-1]	2	26,5×27,5	1
19	26	Av. Зображення князя на троні зі спинкою. Довколишній напис: [ВЛА]ДИМИРЪ [НА] СТОЛЪ. Rv. Зображення тризуба. Довколишній напис: [А] СЕ ЕГО СРЕБРО	Початок XI ст. [Шостопап, 2007, С. 42, № 94а]	2,4	27,5×27	2 (скарбові № 26, № 17)
20	27	Av. Зображення князя на троні зі спинкою. Довколишній напис: [ВЛ(А)ДІМЕРЪ] НА СТОЛЪ. Rv. Зображення тризуба. Довколишній напис: [А] СЕ [ЕГО] ЛСРЕБР[О]	Початок XI ст. [Сотникова, 1995, № 128]	2,3	28×27,5	2 (скарбові № 27, № 24)
21	28	Av. Зображення князя на троні зі спинкою. Довколишній напис: В(Л)АДИМИРЪ [НА] С(ТО)ЛУ. Rv. Зображення тризуба. Довколишній напис: А СЕ ЕГО СРЕБРО	Початок XI ст. [Сотникова, 1995, № 141-1]	2,4	28,5×28	1
22	31	Av. Зображення князя на троні зі спинкою. Довколишній напис: ВЛАДИМИРЪ НА СТОЛУ. Rv. Зображення тризуба. Довколишній напис: А СС СГО СРЕБРО	Початок XI ст. [Сотникова, 1995, № 137]	2,8	29,5×29	1

Таблиця 3.

Срібники Володимира Святославича з Городницького скарбу, IV Тип

№ ілюстрації	№ за скарбом	Опис	Датування	Вага (г)	Розмір (мм)	Кількість
23	8	Av. Зображення князя на троні без спинки. Довколишній напис: [В]ЛАДИМИРЪ НА СТО]. Rv. Зображення тризуба. Довколишній напис: [ЛЪ] А СЕ Е[Г]О СРЕ[БРО]	Початок XI ст. [Сотникова, 1995, № 165]	2,8	27,5×29	2 (скарбові № 8, № 13)
24	13	Av. Зображення князя на троні без спинки. Довколишній напис: [ВЛА]Д[И]МИРЪ НА СТО]. Rv. Зображення тризуба. Довколишній напис: [ЛЪ] А СЕ Е[Г]О СРЕБРО	Початок XI ст. [Сотникова, 1995, № 165]	2,8	26,5×27	2 (скарбові № 13, № 8)
25	14	Невідома штемпельна пара. Av. Зображення князя на троні. Rv. Зображення тризуба	Початок XI ст.	1,5	27,5×18	1
26	23	Av. Зображення князя на троні без спинки. Довколишній напис: [В]ЛАД[И]МИРЪ [НА]. Rv. Зображення тризуба. Довколишній напис: СТ[ОЛ]Ъ А СЕ Е[Г]О С[Р]ЕБРО	Початок XI ст. [Сотникова, 1995, № 161]	2,1	29×28	1
27	34	Невідома штемпельна пара. Av. Зображення князя на троні без спинки. Довколишній напис: [ВЛА]ДИМИРЪ НА СТОЛЪ. Rv. Зображення тризуба. Довколишній напис: [А СЕ Е]ГО [СРЕБРО]	Початок XI ст.	1,1	24×20,5	1
28	35	Av. Фрагмент довколишнього напису: [ВЛАДИ]МИРЪ НА СТОЛЪ). Rv. Зображення горішнього фрагменту лівого бічного «зубця» тризуба	Початок XI ст. [Сотникова, 1995, № 168]	0,15	11,5×9	2 (скарбові № 35, № 36)

№ ілюстрації	№ за скарбом	Опис	Датування	Вага (г)	Розмір (мм)	Кількість
29	36	Av. Фрагмент підніжжя трону та ніг князя. Rv. Зображення нижньої частини тризуба та рештки інскрипції: A C[ТОЛЬ A CE ЕГО СРЕБРО]	Початок XI ст. [Сотникова 1995, № 168]	0,3	18,5×7,5	2 (скарбові № 36, № 35)
30	37	Av. Зображення обличчя князя, німбу та верхівки скіпетра. Rv. Зображення тризуба (верхніх частин середнього та правого «зубців»). Довколишній напис: [БРО] + СЪ[ВАТАГО ВАСИЛА]	Початок XI ст. [Сотникова 1995, № 175]	0,25	16,5×15	1
31	38	Невідома штемпельна пара. Av. Верхній фрагмент зображення князя. Рештки інскрипції: [ВЛАД]И[МИРЬ Н]. Rv. Зображення горішньої частини тризуба та рештки інскрипції: [A CТОЛЬ A CE] ЕГО [СРЕБРО]	Початок XI ст.	1,3	17,5×19,5	1

На цьому етапі дослідження срібників з Городницького скарбу слід акцентувати, що прочитання окремих літер виконано не повністю. Реставрація монет ще триває. Після неї, очевидно, відбудуться не суттєві кореляції до деяких монет. Проте, на загальний стан наукового дослідження вони не вплинуть.

Висновки дослідження. Таким чином до наукового обігу запроваджено 31 срібник, з яких десять складають раніше невідомі штемпельні пари та дві невідомі штемпельні комбінації. З часу знахідки Київського скарбу 1876 року Городницький скарб найбільший а також такий, що його можна відносити до категорії достовірних, що додатково підтверджено знахідками монет на місці виявлення даного скарбу. Унікальною особливістю Городницького скарбу можна вважати той факт, що місце його знахідки було обстежено археологічно: виявлено особливості топографії скарбу, умови його залягання, виконано стратиграфію та зафіксовано координати його розташування в системі заселення регіону. Слід відзначити, що скарб було зафіксовано у регіоні, де раніше не знаходили срібників Володимира та Святополка.

На відміну від попередніх знахідок срібників Городницький скарб не був вивезений до іноземних зібрань, а поповнив музейний фонд України. Подальше опрацювання комплексу з використанням новітніх технологій покликане збільшити інформаційний потенціал скарбу.

References

- Komar, O. (2015). *Sribnyk i zlatnyk u systemi hroshovoho rakhunku Rusi*. [Sribnyk and Zlatnyk in the system of money account of Russia]. *Opus mixtum*. 3. 37–85. [In Ukrainian].
- Kotliar, M.F. (2012). *Sriblianyk*. [Sribnyk]. *Entsyklopediia istorii Ukrainy*. 9. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. [In Ukrainian].
- Litopys ruskyi*. (1989). [Rus' chronicle]. Per. z davnorus. L. Ye. Makhnovtsia; Vidp. red. O. V. Myshanych. Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].

- Moiseienko, M. (2018). *Khronolohiia znakhidok v Ukraini sriblianykiv typu IV Volodymyra Sviatoslavycha*. [Chronology of finds in Ukraine Type 4 of sribnyks of Volodymyr Sviatoslavych]. *Ukrainskyi numizmatychnyi shchorichnyk*. 2. 32–42. [In Ukrainian].
- Morozov, O. (2011). *Nizhynskyi skarb davnoruskykh sribnykiv 1852 r.: dolia znakhidky*. [Nizhyn treasure of ancient Rus' sribnyks of 1852: the fate of the find]. *Nizhynska starovyna*. 11. 99–104. [In Ukrainian].
- Ipatevskaia letopys*. (1908). [Ipatii chronicle]. Sanct-Peterburg. [In old Ukrainian].
- Rychka, V. (2007). «*Vladymyr na stoli*» (*Obriad intronizatsii v Kyivskii Rusi*). [“Volodymyr on the throne” (The rite of enthronement in Kyivan Rus’)]. *Ruthenica*. 6. 115–133. [In Ukrainian].
- Slovar ukrainskoi movy. Upor. z dod. vlas. materialu B. Hrinchenko: v 4-kh t.* (1958). [Dictionary of the Ukrainian language in four volumes. Ed by V. Hrinchenko]. Kyiv: Naukova dumka. 4. [In Ukrainian].
- Zvarych, V. (1972). *Numizmatychnyi slovnyk*. [Numismatic dictionary] Lviv. [In Ukrainian].